

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน¹

พรวิมล ฅณาวดี²

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง วิธีในการระงับข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ทำหน้าที่ช่วยเหลือ เสนอแนะแนวทาง และหาทางออกให้กับคู่พิพาท (เพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกัน) ในการระงับข้อพิพาทนั้น ๆ ในคดีแพ่งและคดีอาญาที่ยอมความได้ โดยมีหลักการดำเนินการที่สำคัญคือ กระบวนการไกล่เกลี่ยจะสามารถเริ่มต้นขึ้นได้ด้วยความสมัครใจของคู่พิพาท และจบลงด้วยการที่คู่พิพาทตกลงที่จะยุติปัญหาข้อพิพาทระหว่างกันเอง โดยที่บุคคลที่สามจะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ เสนอแนะแนวทาง และหาทางออกให้เท่านั้น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นหนึ่งในกระบวนการยุติความขัดแย้งหรือการจัดการความขัดแย้งโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากระบวนการยุติธรรมทางศาล หรือกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก อีกทั้งยังช่วยให้คู่พิพาทสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างปกติสุข อันเนื่องมาจากผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มักเกิดจากความพึงพอใจของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ต่างจากผลของการดำเนินคดีในศาลที่มักจะต้องมีผู้ชนะ และผู้แพ้

ในอดีตสังคมไทยเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความขัดแย้งที่อาจส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรมอื่นตามมา ก็มักจะได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยคนในชุมชนโดยมองว่าหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวเป็นสิ่งที่คนในชุมชนจะต้องดูแลรักษาไม่ให้เกิดความวุ่นวาย นอกจากนี้ยังมองว่าความขัดแย้งนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคู่พิพาทที่มีความขัดแย้งระหว่างกันเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ความขัดแย้งดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลรอบข้างที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้วย ต่อมาเมื่อเกิดแนวความคิดในการที่รัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการความขัดแย้งหรือปัญหาอาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น โดยมองว่ารัฐต้องมีหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นก็จะมอบอำนาจในการจัดการต่างๆ ให้กับรัฐ แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตามนั้นก็คือ กระบวนการยุติธรรมไทย ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล ทำให้ชุมชนไม่สนใจหรือรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังเช่นในอดีต

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จรัส เล็งวิทยา และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จตุพร วงศ์ทองสรรค์ และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบัน ศาลจึงเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ความผิดที่ยอมความกันได้ ทำให้ในแต่ละปีมีคดีความถูกนำขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดคดีชั้นศาล อีกทั้งผลของคำพิพากษาที่ออกมาในลักษณะแพ้ – ชนะ ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสีย หรือต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยไม่มีการเยียวยาความรู้สึกของคู่กรณี ทำให้ไม่สามารถกลับไปอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขได้

กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในสังคมไทยมีมานานแล้ว โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่ผู้ใหญ่มีบทบาทอยู่มาก ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่าระบบ “เจ้าโคตร” เจ้าโคตรจะทำหน้าที่คนกลางในกรณีมีข้อขัดแย้งกันในครอบครัวหรือแม้แต่ในชุมชน เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในตระกูลหรือระหว่างตระกูล คู่กรณีหรือญาติของคู่กรณีจะไปขอให้เจ้าโคตรให้ช่วยทำหน้าที่ระงับข้อขัดแย้ง แต่เมื่อกระบวนการยุติธรรมจากระบบส่วนกลางเข้ามามีบทบาทอย่างเป็นทางการ ระบบเจ้าโคตรจึงค่อย ๆ ลดบทบาทลงไป ทางภาคเหนือมีระบบที่เรียกว่า “แก່เหมือง แก່ฝาย” ซึ่งบทบาทจะเน้นไปในเรื่องหลักของการแก้ปัญหา แบ่งปันทรัพยากรน้ำ แก่งเหมือง แก่งฝาย เป็นผู้นำชาวบ้านในการจัดการน้ำ เป็นผู้ที่ลงมือทำงานก่อนคนอื่น นอกจากนี้ การไกล่เกลี่ยของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ ชนเผ่าต่าง ๆ จะมีระบบการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในหมู่บ้านหรือในชุมชนของตนเอง โดยมีการใช้มิติวัฒนธรรม ระบบความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาร่วมด้วย เช่น ระบบความเชื่อเรื่องผี เทวดา เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ มักจะให้ความเคารพและปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ สำหรับวิธีการในการหาคนกลางของกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ แต่โดยทั่วไปในหมู่บ้านจะมีผู้นำชุมชนที่กลุ่มชาติพันธุ์ให้ความยอมรับร่วมกัน ซึ่งมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นคู่กรณีหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะไปหาผู้นำดังกล่าวและบางครั้งจะมีการไกล่เกลี่ยกันที่บ้านของผู้นำ

การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางในสังคมไทย เป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ หน่วยงานด้านการศึกษา สาธารณสุข กระบวนการยุติธรรม ไตรคมนามคม การไกล่เกลี่ยในสถานศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันมากคือ “การไกล่เกลี่ยโดยเพื่อน” (Peer Mediation) เป็นการไกล่เกลี่ยโดยนักเรียนด้วยตนเอง ซึ่งมีประโยชน์ในการทำให้คู่กรณียอมเล่าเรื่องราวของความขัดแย้ง เนื่องจากไวใจในความเป็นเพื่อนที่มีวัยไม่แตกต่างกันมากนัก และรู้สึกว่ามีความเป็นกันเองมากกว่าให้ครูมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย สำหรับการไกล่เกลี่ยในระดับมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศคือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยมีการจัดตั้งศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา ซึ่งผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญผลักดันให้เกิดหน่วยงานนี้ร่วมกันกับทางสถาบันพระปกเกล้า ทำให้คู่กรณีเกิดความพึงพอใจร่วมกันเป็นอย่างดี ไม่เกิดความเกลียดแค้นต่อกันอีก สำหรับการไกล่เกลี่ยในด้านสาธารณสุขนั้น มีการจัดตั้งศูนย์สันติวิธีสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีระหว่างนายแพทย์กับคนไข้ได้เป็นจำนวนมากในด้านกระบวนการยุติธรรมมีการไกล่เกลี่ยในโรงพัก มีการเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนหลาย ๆ แห่ง สำหรับในชั้นอัยการได้ออก

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการไต่ถามและประนอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ. 2555 รวมถึงกระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการความขัดแย้งขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ อีกทั้งสำนักงานกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้ออกระเบียบ กสทช. ว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาทระหว่างผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมและผู้ร้องเรียน พ.ศ. 2555 กล่าวได้ว่าวิธีการหาคนกลางของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา โรงพยาบาล อัยการ กสทช. จะมีจุดร่วมกันคือ มีกฎ ระเบียบที่ได้กำหนดให้มีคนกลางทำหน้าที่ในการไต่ถามโดยคนกลาง หลายหน่วยงานมีการตั้งศูนย์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการไต่ถาม เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นจะมีหน่วยงานและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการพูดคุย

แม้ต่อมา รัฐจะได้ออกกฎหมายในการระงับความขัดแย้งด้วยการให้คนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือทางออกของความขัดแย้งในท้องที่และในชุมชนหลายฉบับ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 และกฎหมายที่ไต่ถามโดยผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ปลัดอำเภอและคณะบุคคลที่มาช่วยงานอำเภอ อีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457 ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 ในการไต่ถามในชุมชน

การไต่ถามในชุมชนของประเทศไทยที่ผ่านมา ยังไม่มีกฎหมายใดที่ให้อำนาจในการดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทในชุมชนได้ด้วยคนในชุมชนเอง การไต่ถามส่วนใหญ่ยังคงต้องผ่านกระบวนการดำเนินการของภาครัฐ ในการเข้ามาเป็นคนกลางในการไต่ถามข้อพิพาทดังกล่าว ดังเช่น กฎกระทรวงว่าด้วยการไต่ถามและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และกฎกระทรวงว่าด้วยการไต่ถามความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้นายอำเภอเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทดังกล่าวได้ ดังนั้น หากมีกฎหมายที่ให้อำนาจประชาชนในชุมชนเป็นผู้ไต่ถามก็จะสามารถดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทในชุมชนได้ด้วยคนในชุมชนเอง ช่วยให้คนในชุมชนตระหนัก และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการยุติความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาหรือความขัดแย้งบางประการอาจพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งในระหว่างชุมชน หรือความขัดแย้งระดับประเทศ และกลายเป็นปัญหาของสังคมไทยต่อไปได้เช่นกัน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น

เพื่อที่จะช่วยให้ลดจำนวนปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงได้มีความพยายามของหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานอัยการสูงสุด และกระทรวงยุติธรรม ในการเสนอกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไต่ถามข้อพิพาท จนกระทั่งเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2561 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ของกระทรวงยุติธรรม ที่

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว และให้ส่งคณะกรรมการประสานงานสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ก่อนเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป และเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562 ร่างพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ... ได้ผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว และสภานิติบัญญัติแห่งชาติเห็นสมควรให้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย และอยู่ระหว่างนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยจนกระทั่ง เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2562 พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้ว โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อให้หน่วยงานของรัฐหรือศูนย์ไต่ถามข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติระงับข้อพิพาททางแพ่ง ซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนัก และข้อพิพาททางอาญาบางประเภท มากำหนดเป็นกฎหมายกลาง โดยคำนึงถึงความยินยอมของกลุ่มเป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคมทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง ลดงบประมาณแผ่นดิน เสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม อันจะทำให้ประชาชนที่มีข้อพิพาทสามารถยุติได้ด้วยการไต่ถามข้อพิพาทแทนการฟ้องร้องคดีต่อศาล

ดังนั้น เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในการดำเนินการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการไต่ถามข้อพิพาทของศูนย์ไต่ถามภาคประชาชนหรือชุมชน จึงควรทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไต่ถามข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งมีประเด็นปัญหาที่น่าพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับประเภทของข้อพิพาทที่สามารถไต่ถามได้

โดยพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติประเภทของข้อพิพาทที่ศูนย์ไต่ถามภาคประชาชน สามารถดำเนินการไต่ถามได้ ดังนี้

ในคดีแพ่ง ได้แก่ ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีใช้ข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์มรดก ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และข้อพิพาทอื่นนอกจากที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาท โดยที่ข้อพิพาทดังกล่าวนี้จะต้องไม่เป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องด้วยสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

ในคดีอาญา ได้แก่ ความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 - 395 และมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และ ความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

นอกจากนี้ ยังกำหนดห้ามมิให้นำกระบวนการไต่ถามตามพระราชบัญญัตินี้ มาใช้ในกรณีคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว อีกด้วย โดยประเภทของข้อพิพาท และข้อยกเว้นที่พระราชบัญญัติการ

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติให้สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ หรือไม่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้นั้น ในกรณีที่เป็นการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน อาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ จะสามารถอาจแยกแยะได้หรือไม่ว่าข้อพิพาทใดที่กฎหมายกำหนดให้ไกล่เกลี่ยได้ หรือเป็นข้อพิพาทที่กฎหมายยกเว้นไม่ให้นำมาไกล่เกลี่ย หรือเป็นข้อพิพาทที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ไกล่เกลี่ยกันได้ แต่ประชาชนในชุมชนอยากให้มีการไกล่เกลี่ย ดังนี้ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน ประสบความสำเร็จ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และสามารถยุติความขัดแย้งภายในชุมชนได้ด้วยคนในชุมชนด้วยตนเอง จึงควรมีการดำเนินการอย่างไรให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน เข้าใจและสามารถแยกแยะประเภทของข้อพิพาทที่กฎหมายกำหนดให้สามารถไกล่เกลี่ยได้หรือไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ รวมไปถึงข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติ หรืออาจกำหนดประเภทของข้อพิพาทอื่นที่นอกเหนือไปจากที่พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดไว้เพิ่มเติมได้หรือไม่ อย่างไร

2. ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นและลักษณะต้องห้าม รวมไปถึงอำนาจหน้าที่ และการมีจริยธรรมของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยไว้ โดยคุณสมบัติที่มีความสำคัญคือการผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการมีประสบการณ์ ซึ่งมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ผู้ที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง และเป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในส่วนของการผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดนั้น ผู้ที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย จะต้องมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง เพื่อที่จะนำมาใช้ในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมถึงการมีประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ควรมีประสบการณ์ หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของผู้ที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยแค่ไหน อย่างไร เพื่อช่วยให้สามารถยุติความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่การไกล่เกลี่ยผ่านศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชนได้

3. ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 21 ได้กำหนดว่า ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ยื่นคำร้องต่อหน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยรูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน ในการยื่นคำร้อง รายละเอียดของคำร้อง และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง นั้น เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกาศกำหนด ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีออกหลักเกณฑ์ดังกล่าว ดังนี้ ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนหรือชุมชน จึงยังไม่มี

รูปแบบ ขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม เพื่อให้ศูนย์ไถ่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง และเป็นมาตรฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งรูปแบบของศูนย์ไถ่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน ควรจะเป็นลักษณะอย่างไร และมีขั้นตอน วิธีการ แบบไหน และระยะเวลาในการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ควรใช้เวลาเท่าไร จึงจะเหมาะสมกับ เพื่อให้ศูนย์ไถ่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ไถ่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน

มาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน อีกทั้งบัญญัติให้ต้องดำเนินการอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของศูนย์ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามระเบียบที่กำหนดไว้ในมาตรา 70

ดังนั้น หน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งการอุดหนุนค่าใช้จ่าย ดังกล่าว ควรมีลักษณะและรูปแบบในการส่งเสริมและสนับสนุน หรืออัตราในการอุดหนุนค่าใช้จ่าย เพื่อดำเนินการต่าง ๆ ใด ๆ หนึ่ง มีอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร จึงจะเหมาะสมเพียงพอ เกิดความคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน หรือชุมชนอย่างแท้จริง

จากปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์และเพิ่มเติมบทบัญญัติทางกฎหมายให้ชัดเจนในปัญหาที่เกี่ยวข้องให้มีความเหมาะสม ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับประเภทของข้อพิพาทที่สามารถไถ่เกลี่ยได้ โดยเห็นควรให้มีการแก้ไข คือเพิ่มเติมประเภทของข้อพิพาทที่สามารถไถ่เกลี่ยได้ โดยควรคำนึงถึงสภาพปัญหาหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน และต้องเป็นข้อพิพาทที่ไม่มีผลกระทบต่อส่วนร่วม และออกเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดข้อพิพาทที่สามารถดำเนินการไถ่เกลี่ยได้ เพิ่มเติม ซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 69 (1) (2) ประกอบมาตรา 20 กรณีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง มาตรา 69 (3) ประกอบมาตรา 35 (2) กรณีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา แห่งพระราชบัญญัติการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ดังนี้

1) กรณีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง เพิ่มเติมข้อพิพาทประเภทอื่น อาทิ ข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และหรือเพิ่มเติมจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท เป็นไม่จำกัดจำนวนทุนทรัพย์ แต่ทุนทรัพย์ที่พิพาทต้องไม่เกินห้าล้านบาท

2) กรณีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา เพิ่มเติมความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา นอกจากที่ได้บัญญัติไว้แล้ว ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 370 ฐานส่งเสียง ทำให้เกิดเสียง หรือกระทำการอื่นใดโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน

การแก้ไขดังกล่าว จะช่วยให้ประเภทคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ครอบคลุมถึงปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนได้มากขึ้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย

เห็นควรให้มีการแก้ไข คือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ อาจออกเป็นประกาศกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยคุณสมบัติ ประสบการณ์ หน้าที่และอำนาจของผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ซึ่งเป็นการออกประกาศโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในมาตรา 68 วรรค 3 กรณีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นนายทะเบียนของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ประกอบมาตรา 9 กรณีการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่นายทะเบียนประกาศกำหนด โดยในประกาศฯ ดังกล่าว ควรบัญญัติถึงหลักสูตรที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะได้จัดทำขึ้นเพื่อฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน เพื่อให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรองว่าเป็นหลักสูตรกลางในการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้มีความรู้ ทักษะ และจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อให้บุคคลที่ผ่านการอบรมนั้น มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ ที่จะดำเนินการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน ได้นั้น ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวจะต้องครอบคลุมถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีการกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยของภาคประชาชน

2) ความรู้พื้นฐานในเรื่องของการจัดการความขัดแย้ง และการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ได้แก่ ความหมาย ความสำคัญ ระดับและรูปแบบของความขัดแย้งในชุมชน รวมไปถึงวิธีการในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ความหมาย ประเภท ลักษณะ และกระบวนการในการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

3) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และยุติธรรมชุมชน อันเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาท ที่ไม่ต้องพึ่งพากระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ได้แก่ หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความหมาย รวมทั้งการเปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความหมาย ลักษณะ รูปแบบของยุติธรรมชุมชน และความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และยุติธรรมชุมชน

4) ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยและการประนอมข้อพิพาท เพื่อนำไปใช้ในการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในชุมชน ได้แก่ ความหมาย และประเภทของคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ (คดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่น ๆ) กระบวนการในการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยและการประนอมข้อพิพาท ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนก่อนการไกล่เกลี่ย ขั้นตอน การพิจารณาการไกล่เกลี่ยและขั้นตอนภายหลังการไกล่เกลี่ย บทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย เทคนิคและวิธีการในการไกล่เกลี่ย ประโยชน์ ข้อดี ข้อจำกัด ของการไกล่เกลี่ย

5) ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน อาทิ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา

3. ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเห็นควรให้มีการแก้ไข คือ กำหนดรูปแบบขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไว้ให้ชัดเจน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยการออกเป็นประกาศกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยรูปแบบขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งเป็นการออกประกาศตามความในมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยประกาศดังกล่าว ต้องมีสาระสำคัญ คือ

- 1) กำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 2) รายละเอียดของคำร้อง ในคำร้องขอให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 3) ระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง รวมถึงระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยควรกำหนดระยะเวลาไว้ดังนี้

3.1) การพิจารณาว่าข้อพิพาทดังกล่าวสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำข้อพิพาทดังกล่าวมาสู่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

3.2) กรณีเป็นข้อพิพาทที่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ ให้แจ้งคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อสอบถามความสมัครใจ ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับความสมัครใจ

3.3) เมื่อคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ตกลงยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ให้ดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยมีกรอบระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยในคดีแพ่ง และคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ควรดำเนินการไกล่เกลี่ย ให้แล้วเสร็จ ภายใน 3 เดือน โดยอาจขอขยายเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 1 ปี ส่วนคดีอาญาที่เป็นความผิดลหุโทษ ควรดำเนินการไกล่เกลี่ย ให้แล้วเสร็จ ภายใน 1 เดือน โดยอาจขอขยายเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 1 เดือน แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 3 เดือน

นอกจากนี้อาจจัดทำแผนผังขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลา ติดประกาศไว้ ณ ที่ทำการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่จะเข้ามาใช้บริการทราบถึงขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินการ

4. ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน

เห็นควรให้มีการแก้ไข โดยออกประกาศกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ซึ่งเป็นการออกประกาศโดยอาศัยความตามมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยประกาศดังกล่าวควรมีการส่งเสริม และสนับสนุน ดังนี้

1) การสนับสนุนด้านบุคลากร โดยดำเนินการจัดจ้างบุคลากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินการใกล้เคียงข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน และบุคลากรดังกล่าวควรได้รับค่าตอบแทนในอัตราที่เทียบเท่ากับการจ้างลูกจ้างในหน่วยงานของรัฐ

2) การสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพควรให้การสนับสนุนในรูปแบบของเงินอุดหนุน นอกจากนี้ควรออกระเบียบค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางของผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน เพื่อกำหนดค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายให้กับผู้ไกล่เกลี่ยด้วย

3) การสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นในการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพควรให้การสนับสนุนในรูปแบบของเงินอุดหนุน (ซึ่งเป็นเงินก้อนเดียวกันกับที่สนับสนุนด้านงบประมาณ)

4) การสนับสนุนด้านการจัดการ โดยกำหนดกรอบหรือแนวทางในการบริหารจัดการให้กับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการศูนย์ฯ โดยกำหนดให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มีภารกิจหน้าที่หลักในการดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในชุมชน นอกจากนี้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน อาจเป็นผู้ประสานงานระหว่างประชาชนในพื้นที่กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อขอรับความช่วยเหลือและขอรับบริการในภารกิจอื่นของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้อีกด้วย

นอกจากนี้ควรมีการจัดทำคู่มือ อธิบายรายละเอียดในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน ให้มีความชัดเจน ถูกต้องเป็นรูปธรรมในแต่ละขั้นตอน อาทิ ประเภทของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ รูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน ระยะเวลา ผลของการไกล่เกลี่ย การบังคับตามบันทึกข้อตกลง เพื่อให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือชุมชน มีแนวทางในการปฏิบัติที่มีความชัดเจน เข้าใจถูกต้อง และเป็นมาตรฐานเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกสำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. พิมพ์

ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.) บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2545

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชน

เพื่อชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.) โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551

ชลัท ประเทืองรัตน. หนังสือชุดความรู้พื้นฐาน แนวคิดการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เรื่อง การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง: เส้นทางแห่งการสร้างความสำเร็จร่วมกัน. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559

มุฮัมหมัดรอฟีอ์ มุซอ. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้ง

ในชุมชนมุสลิม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549

ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. กฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาพรส จำกัด, 2551

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานการวิจัยของสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม การปฏิบัติงานของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) : ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, 2547

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตะเกียง, 2534

อนันต์ จันทรโอภากร. ทางเลือกในการระงับข้อพิพาท : การเจรจา การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท อนุญาโตตุลาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558

วิทยานิพนธ์

สุรเชษฐ์ เฌรบำรุง. “ปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีผู้บริโภค: ศึกษาเฉพาะกรณีการไกล่เกลี่ยในชั้นของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552

สารนิพนธ์

สุริรัตน์ ตาใจ. “ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชั้นศาลในคดีครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง (สาขามีนบุรี).” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559

เอกสารอื่น

ภคมณฑน์ ศักดิ์ศรีมณีกุล. “กลยุทธ์ระงับคดีเข้าสู่ศาล: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน”.

งานเอกสารวิชาการส่วนบุคคล การอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง
(บ.ย.ส.) รุ่นที่ 13 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551

ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. “แนวทางการพัฒนาตัวแบบการระงับข้อพิพาทโดยชุมชน

สู่มาตรการรองรับทางกฎหมาย”. งานวิจัย คณะนิติศาสตร์ร่วมกับสำนักวิจัย มหาวิทยาลัยเกษม
บัณฑิต, 2556

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

กนก แสนประเสริฐ. หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่ง

พระพุทธศาสนา, (Online) Available <http://www.onab.go.th/articles/>

บทความทางพุทธศาสนา/หลักการบริหารงานสมัยใหม่/, 2562 (มิถุนายน, 12)

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. กรมคุ้มครองสิทธิฯ เปิดงานวิชาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มุ่งสร้าง

ความรู้ความเข้าใจร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ข่าว. (Online) Available

<https://www.facebook.com/RLPD.PR.FANPAGE>

/photos/a.630941563608338/2094725887229891/?type=3&theater, 2562 (มีนาคม, 5)

จุฬารัตน์ ะปะนัน. เกร็ดกฎหมายน่ารู้ “ความผิอาญาแผ่นดินและความผิอันยอมความได้”. (Online) Available

<http://web.senate.go.th/lawdatacenter/includes/FCKeditor/upload/Image/>

bK91_jul_7_2.pdf, 2562 (มิถุนายน, 12)

ผู้จัดการออนไลน์. พ.ร.บ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีผลใช้บังคับแล้ว. ข่าว. (Online) Available

https://mgronline.com/crime/detail/9620000049293?fbclid=IwAR2TkFzJvwICudGIl_IWusAlK

gungkyTFrv71w_GDI3qLntgwHWZQCAN60, 2562 (พฤษภาคม, 26)

วชิรวัชร งามละม่อม. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม. Media Learning of Public Administration. (Online) Available

http://learningofpublic.blogspot.com/2016/02/blog-post_79.html?m=1, 2562 (เมษายน, 27)

สำนักข่าวอินโฟเควสท์ (IQ). กรม. อนุมัติกรม. ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท-ตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้น ลดปริมาณคดี

เข้าสู่ชั้นศาล. ข่าว. (Online) Available <https://www.ryt9.com/s/iq02/2904412>, 2562 (มกราคม, 26)

Jagrawe. ทฤษฎีและหลักการบริหารการจัดการ. (Online) Available <https://jagrawe2536.wordpress.com/category/>

ทฤษฎีและหลักการบริหาร/, 2562 (มิถุนายน, 12)

P A Bergin, The Objectives, Scope and Focus of Mediation Legislation in Australia, (Online). Available

[http://www.supremecourt.justice.nsw.gov.au/Documents/Publications/Speeches/Pre-](http://www.supremecourt.justice.nsw.gov.au/Documents/Publications/Speeches/Pre-2015%20Speeches/Bergin/bergin_2012.05.11.pdf)

2015%20Speeches/Bergin/bergin_2012.05.11.pdf, 2562 (กุมภาพันธ์, 21)

กฎหมาย

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2475

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายอาญา

กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553

กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553

ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยคำป้วยการของผู้ประนีประนอม

คดีครอบครัว พ.ศ. 2555

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.

2530

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าป้วยการและค่าใช้จ่ายของผู้

ประนีประนอม พ.ศ. 2556